

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Sayı : 5596
Tarih : 27.02.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

04.07.1934 Tarih ve 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu Hakkında Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi gerekçesiyle birlikte ilişkide sunulmuştur. 27.02.2020

Meral

Meral DANIŞ BEŞTAŞ
HDP Siirt Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI		
Tali Komisyon	- İcâsleri - İnsan Haklarını İnceleme	
Esas Komisyon	Adalet	
Tarih :	13 Mart 2020	Esas No: 2/2692

TBMM
KANUNLAR VE KARARLAR BŞK.LİĞİ
27 Şubat 2020
Numara:

TBMM
GELEN EVRAK
27 Şubat 2020
No: 626238
EBYS'ye AKTARILMIŞTIR

GENEL GEREKÇE

Türkiye’de giderek artan polisin şiddete varan müdahaleleri ve en uç noktada yaşam hakkının ihlal edilmesi büyük bir demokrasi ayıbı ve sorunu olarak ortada durmaktadır. Türkiye’de kolluk kuvvetlerine, Polis Vazife ve Salahiyetler Kanunu’ndaki değişikliklerle birlikte sınırsız yetkilerin verilmesi pek çok demokratik gösteri ve yürüyüşün şiddetle bitmesine, sadece polisin dur ihtarına uymadığı için ölümlere ve pek çok keyfi uygulamalara neden olmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise mevcut kanunlarla kolluk kuvvetlerine verilen yetkilerle özgürlükler arasındaki dengenin giderek bozulmasıdır. Kolluğa yetki verilen her durumda hak ve özgürlüklere bir müdahale söz konusudur. Demokrasinin gereği olarak, devletin vatandaşlarını potansiyel suçlu olarak görmemesi ve temel hak ve özgürlükleri esas alan politikalar üretmesi gerekmektedir.

Kişinin vücudu, kimliği, kişiliği, özel yaşamı ve aile yaşamı konusundaki mahremiyetinin korunmasını isteme hakkı vardır. Bu hak, gerekli ve zorunlu olduğu durumlarda kanunun gösterdiği hallerde ilgili makamın kararıyla sınırlanabilir veya denetlenebilir. Herhangi bir suç şüphesi söz konusu değilken ve herhangi bir idari veya adli makamın kararı veya emri yokken kişilerden parmak izi ve fotoğraf alınması, mutfağında ekmek bıçağı olan herkesin adam öldüreceğinden şüphelenilmesinden farksızdır. Bu durumda “potansiyel suçluluk” yaklaşımı söz konusudur.

Polisin görevlerini yerine getirmesi için ona verilen yetkiler orantılı, bu yetkileri kullanması zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan bir neden olmalıdır. Kolluğa daha fazla takdir yetkisi verilip bu yetkiyi izin almaksızın ya da emir verilmeksizin kullanması halinde daha fazla ihlâl söz konusu olacaktır. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda 2007 yılında yapılan değişiklikle kolluk kuvvetlerine sınırsız yetkiler verilmiştir. Bu değişiklikten sonra işkence, öldürme vakalarının arttığı bilinmektedir. Uluslararası Af Örgütü 2008 ve 2009 raporunda, gözaltında işkence ve ölümlere dikkat çekerken, Türkiye’yi polisin uyguladığı orantısız güçten dolayı eleştirmektedir. Ancak buna karşın polise verilen yetkilerin daraltılacağı ve kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınacağı bir kanun düzenlemesi yapılması gerekirken, mevcut iktidar 2015 yılında yasalaşan “İç Güvenlik Paketi” ile kolluk yetkilerini daha da artırma yoluna gitmiş, polis ve jandarmayı sınırsız yetkilerle donatırken, yaptırımlar noktasında cezasızlık politikasını da mevzuata uygun hale getirmiştir. Hal böyle olunca yargı erki de kolluğun sanık olduğu davalarda kolluğa ceza vermek ve yaptırım uygulamak yerine mağdurları hedefe koyan kararlara imza atmıştır.

2007 yılından İç Güvenlik Yasası adı ile bilinen yasanın kanunlaşması arasında geçen 8 yıllık süre zarfında 181 sivil yaşamını yitirmiştir. Ardından ise iktidarın giderek belirginleşen baskıcı uygulamaları neticesinde toplumsal muhalefetin artması üzerine hükümet demokratikleşme yerine baskıcı rejimi inşa çabasına girerek İç Güvenlik Yasası ile kolluğun gücünü daha da artıran hamlelerde bulunmuştur. 4 Nisan 2015 günü Resmi Gazetede yayımlanan İç Güvenlik Paketinin yasalaşması neticesinde 88 kişi polis ve asker kurşunu ile yaşamını yitirmiş olması ise yasal değişikliğin amacını izah etmektedir. Bu veriler yalnızca yasanın ilk aylarına ilişkin olup sonrasında da polisin yetkileri denetlemez bir hal almış, buna

cezasızlık politikası da eklenince hak ihlalleri artış göstermiştir. İç güvenlik mevzuatı ile plastik mermi kullanımı da artış göstermiş ve kolluk bu yetkiyi sınırsızca kullanma eğilimi göstermiştir.

PVSK'de yapılan ve İç Güvenlik Paketi ile somutlaşan düzenlemeler yasanın uygulanmaya başlanması ile birlikte yoğun hak ihlallerini de beraberinde getirmiştir. PVSK'de yapılan son düzenlemeler ve dahi OHAL dönemi KHK'leri ile kolluğa verilen yetkiler Türkiye'nin taraf olduğu Uluslararası sözleşmeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkeme'nin kararlarına açıkça aykırıdır. İç güvenlik paketi sıkıyönetim ve darbe dönemlerini aşan neticeleri barındırmaktadır. Bu güne kadar ciddi mücadeleler neticesinde elde edilen kazanımlar hükümetin iktidarını koruma adına bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

Diğer yandan bir kanun hazırlanırken kanun koyucu ilgili kurumlardan ve sivil toplum örgütlerinden de görüş alınması gerekliliği düşünüldüğünde, aksi halde kapalı kapılar ardından hazırlanan kanunların yaşama ve sorunlara çare olma şansı da yoktur. PVSK niteliği itibariyle gündelik hayatta herhangi bir kişinin karşılaşabileceği ve kişi özgürlüğü ve güvenliğine yönelik önlemler getirmektedir. Bu nitelikteki bir kanunun hazırlanmasında bir görüş alınmadığı gibi İç Güvenlik Paketinin gündeme geldiği tarihlerde barolar ve çeşitli meslek örgütleri ile sivil oluşumlar bu düzenlemeye en yüksek mertebeye karşı durmuş, bunu her platformda dile getirmiştir. Hiçbir kurumun görüşü alınmadığı gibi görüş belirten kurumların da eleştirilerinin dikkate alınması sürecin demokratik bir şekilde ilerlemediğinin açık bir ifadesi olmuştur.

Mevcut yasal düzenlemeler barındırdıkları hükümlerden mütevellit, polis ve jandarmanın yetkilerini genişleterek "polis devleti"nin önünü açarken ne yazık ki temel hak ve özgürlüklerin önünde yeni ama çok ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu amaçla "POLİS VAZİFE VE SALAHİYET KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ" hazırlanmıştır.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun "Durdurma ve arama" başlıklı kişisel özgürlüklere getirilen engelin kaldırılması ve polisin keyfi uygulamalarının engellenmesi amaçlanmıştır. Kişi hürriyetine ve güvenliğine müdahale Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede tutuklama ve yakalama düzenlenmiş olmasına karşın "durdurma" diye bir kurum düzenlenmemiştir. Ayrıca durdurma, yakalama öncesi kişi özgürlüğüne yapılan bir müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut maddede bulunan ifadelerin belirsizliğinden kaynaklı suç hakkında "polis tecrübesi" her ne kadar ortalama bir insana oranla fazla olsa da bu ifade potansiyel suçluluk tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Polis, kendi mesleki ve kişisel tecrübelerine ve belki de kişisel değer yargılarına göre şüphelenebilecektir. 4/A maddesinde, durdurma süresinin belirtilmemesi ve istenilen kimlik belgelerinin ne olduğunu yazılmaması büyük bir eksikliktir.

Madde, kimliği konusunda açıklamada bulunmayan kişi için "kimliği açık bir şekilde anlaşılınca kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır" demektedir. Maddede gözaltına alınma kararı verilmesinin zorunlu olduğu anlamı çıkmaktadır. Oysa CMK'nın 91. maddesine göre "... yakalanan kişi, Cumhuriyet Savcılığınca bırakılmazsa soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir." CMK'nın 91/f.2. maddesine göre ise "Gözaltına alma, bu tedbirin soruşturma yönünden zorunlu olmasına ve kişinin bir suçu işlediğini düşündürebilecek emarelerin varlığına bağlıdır." Görüldüğü üzere iki hüküm uyumsuzdur.

Kimliğini kanıtlayamayan kişi hakkında bu sürenin uygulanması kanuna uygun olsa da olayla kıyaslandığında orantılı değildir ve Anayasaya da aykırıdır.

MADDE 2 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 5'inci Maddesinde öngörülen değişiklikle, polisler sınırsız ve sebepsiz olarak vatandaşların parmak izini ve fotoğraflarını kayıt altına alma yetkilerinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Mevcut maddedeki gönüllü olarak parmak izi vermek "iyi vatandaş-kötü vatandaş" ayırımına yol açabileceği gibi, vatandaşların kamusal hizmetlerde gönüllü parmak izi vermemeleri durumunda hizmetten yararlanmama riskiyle karşılaşmaları söz konusudur. Ayrıca mevcut madde, Anayasa'nın özel hayatın gizliliğini içeren 12. Maddeye de aykırıdır. Kişilerden somut bir neden olmaksızın parmak izi alınması özel hayatın ihlali niteliğindedir. Bu durumda henüz mahkeme kararı bir yana, açılmış bir soruşturma, isnat edilen bir fiil bile yokken kişilerden ancak suç işlendiğinde alınabilecek parmak izi alınması masumiyet karinesinin ihlali niteliğindedir.

Yine, aynı konunun düzenlendiği CMK-81. maddesinde ancak, cezası 2 yıl ve üzerinde olan bir suç şüphesi ile gözaltına alınanların parmak izi alınabileceği öngörülmüşken böyle bir sınırlama yapılmaksızın yolu sadece bir suç şüphesi ile değil, hangi nedenle olursa olsun bir şekilde emniyete düşen herkesin parmak izinin alındığı bir düzenleme ancak baskı rejimlerine özgüdür. Temelinde herkesi potansiyel suçlu olarak gören bu düzenlemenin değiştirilmesi müstaceliyet arz etmektedir.

Alınan parmak izlerinin münhasıran Emniyet Genel Müdürlüğünde oluşturulan bir sisteme kaydedilip saklanacağına ilişkin düzenleme ve bu verilerin kolluk tarafından hakim ve savcının iznine gerek olmaksızın kullanılmasına olanak tanıyan düzenlemenin de değiştirilmesi gerekmektedir. CMK-81. maddesinde beraat yahut takipsizlik kararının kesinleşmesiyle

parmak izi ve sair kişisel bilgilerin imhası öngörüldüğü halde polise bu verileri saklayacağı ve dilediğinde kullanacağı bir yetkinin verilmesi hukuka ve insan haklarına aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca kişilerin potansiyel suçlu olarak görülmesinin önlenmesi de bu verilerin kolluktan bağımsız bir sisteme kaydı ile sağlanabilir.

MADDE 3 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 9'uncu Maddesinde öngörülen değişiklikle, polise bulunduğu tüm binalarda sorulmaksızın kimlik gösterme zorunluluğunun ortadan kaldırılması öngörülmüştür.

MADDE 4 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun "Zor ve silah kullanma" başlıklı 16 ıncı maddesi yürürlükten kaldırılarak kolluğun orantısız şiddet uygulaması ve sivil ölümlerin engellenmesi amaçlanmıştır. Mevcut düzenleme kişi hak ve özgürlüklerine, kişinin yaşama hakkına ilişkin sakıncalar içermekte olup sadece 16 ıncı maddenin uygulanması bugüne değin yüzlerce sivil yaşamını yitirmiştir. Var olan cezasızlık politikalarının da yaygınlığı nazara alındığında yaşam hakkının korunması noktasında bu düzenlemenin kaldırılması elzemdir.

MADDE 5 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun ek 7'inci Maddesinde öngörülen değişiklikle, polisin mahkeme kararı almadan ve bir suça dair ciddi bir şüphe olmadan dinleme yapabilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

MADDE 6 - Yürürlük maddesidir.

MADDE 7 - Yürütme maddesidir.

POLİS VAZİFE VE SALAHİYET KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun "Durdurma ve Kimlik Sorma" başlıklı 4/A maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 5. Maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 9. Maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Madde 9- Polis, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usûlüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar.

Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir.

Arama kararında veya emrinde;

- a) Aramanın sebebi,
 - b) Aramanın konusu ve kapsamı,
 - c) Aramanın yapılacağı yer,
 - ç) Aramanın yapılacağı zaman ve geçerli olacağı süre,
- belirtilir.

Önleme aramasının yapılacağı yer ve koşullar bağlamında uluslararası anlaşma hükümleri saklıdır.

Önleme aramasının sonucu, arama kararı veya emri veren merci veya makama bir tutanakla bildirilir.

MADDE 4 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 16. Maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 5 - 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun ek 7. Maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Ek Madde 7 -- Polis, kuvvetli şüphe sebepleri ve başka surette delil elde edilmesi imkanının olmaması durumunda hakim kararı ile dinleme yapabilir.

MADDE 6 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7 - Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.